

CRKVA SIROMAHA

Danas se mnogo govori o Crkvi siromaha. Ali, svatko stavlja pod to ime stvari koje su veoma različite. Stvarno, danas se načelno suprotstavljaju dva shvaćanja o Crkvi. Za jedne, *Crkva je prije svega znak uzdignut među narodima. Ona mora svjedočiti usred svijeta za ono što nadmašuje svijet.* Bitno je da ona svjedoči. Od nje će se tražiti nadalje da bude čista. Nostojat će se da se ona oslobodi civilizacije, iz straha da se ne kompromitira. S nostalgijom se misli na vremena mučeništva i rado se govori o svršetku konstantinovske ere. I prvo shvaćanje radije će htjeti očuvati ovu čistoću, pa bilo to i uz cijenu gubitka onih brojnih krštenika za koje kršćanstvo nije drugo nego neko izvanjsko izvršavanje.

Ali, nasuprot tom shvaćanju probija sebi put jedno drugo shvaćanje, ne u ime obrane historijskog kršćanstva, nego u ime samog traženja Evanđelja, u ime realnog gledanja u budućnost. Za ovo shvaćanje jedna je bitna oznaka *Evanđelja, da je ono religija siromaha, ne u smislu onih siromaha koji su lišeni zemaljskih dobara, nego u smislu ogromne mase ljudi.* Crkva je u njihovim očima, kao i u očima sv. Augustina, ona ogromna mreža, koja sabira ujedno dobru i lošu ribu, ali nije naše da lučimo, odvajamo u mreži, jer to pripada anđelima. Ovima se čini da je autentično stanje Crkve ono doba kršćanstva kad su svi bili kršćani. To im se shvaćanje čini poželjnim. Ono pretpostavlja da se Crkva angažira u civilizaciji, jer nije moguć jedan silan kršćanski narod u jednoj civilizaciji koja mu je protivna. I oni više vole jedan ogroman narod izmiješan nego jednu Crkvu istina čistiju, ali koja bi sličila jednoj kapeli.

* * *

Izgleda posve jasno ovo: Evanđelje je upućeno svim ljudima, a osobito siromasima, Crkva, zajednica onih koji su prihvatili Evanđelje, otvorena je za sve. Ona se pokazuje takva već u Evanđelju. Krist primjenjuje na se riječ Izaije: »Došao sam da navijestim Dobru vijest siromasima« (Lk 4,18). Riječ *siromah* može imati više značenja. Može značiti one koji su u bijedi. I Krist tada olakšava tu bijedu. Može značiti siromaha u duhu, one koji traže najprije Kraljevstvo i njegovu pravdu i

koji za to stavljaju sve na kocku. Ali, siromah označuje također one koji stvarno nisu naročito privilegirani, ni u novcu, ni u duhu, ni u časti. I to je značenje koje mi ovdje mislimo.

A to je svakako ono što pokazuje praksa Kristova. Novi nam zavjet pokazuje da su oni koji ga slijede osobe svih kategorija. Ima tu i ljudi od položaja, kao što su Nikodem ili Josip iz Arimateje. Ali, ima tu i carinikâ i grešnicâ. Posebno je zapaženo da Isus sablažnjava farizeje što ne drži do zakonskih čišćenja i što jede bilo s kime. To pokazuje da Kraljevstvo ne traži ništa drugo osim vjere. K tome, ako Isus okuplja oko sebe malu skupinu učenika, on se, s druge strane, obraća masama, u prvom dijelu svoga javnog života. I piše u Evanđelju da su ga mase slijedile. Zabilježen je također način na koji Isus prima djecu — a to je također izražavanje prvotne zajednice — kako je Cullmann dokazao.

Ako čovjek proučava prve vjekove kršćanstva, konstatira da je opet jedna od oznaka koje obilježuju Crkvu ovaj univerzalizam. Najznačajniji tekst u tom pogledu jest onaj poganina Celsa koji izruguje kršćanske zajednice, u kojima on vidi rulju ljudi propalica i prostitutki. On im suprotstavlja pitagorejske družine, koje se regrutiraju od intelektualne i moralne elite. Uostalom, s ovog gledišta, nije ništa neispravnije nego suprotstaviti predkonstantinjska vremena vremenima konstantinjskim. Vidimo već u III stoljeću, u Africi ili u Aleksandriji, kako se Ciprijan i Origen tuže da popušta revnost u poređenju sa zamašnim brojčanim porastom. A zna se da su progoni ograničeni u vremenu i u prostoru.

Jedino je to istinito da se ovaj rast kršćanstva u silan narod, što je u njegovoj biti, našao sputan za vrijeme prvih vjekova tom činjenicom što se kršćanstvo širilo u takvom društvu čiji su mu socijalni okviri i kulturne strukture bili protivni, hostilni. Dakle, pripadati kršćanstvu zahtijevalo je snagu karaktera, a za to je većina ljudi nesposobna. Obraćenje Konstantina, koje je imalo kao posljedicu prestanak zapreka, omogućilo je da Evanđelje postane pristupačno siromasima, to će reći upravo onima koji se ne ubrajaju u intelektualnu i moralnu elitu, postalo je pristupačno običnom čovjeku. To je kršćanstvu dozvolilo da se ostvari u svojoj pučkoj naravi, a opet daleko od toga da se time ono iskrivlji.

To je taj kršćanski narod koji postoji još danas u Bretanji ili u Alzasu, u Italiji i u Španiji, u Irskoj i u Poljskoj, u Brazilu i u Peruu. To je taj narod koji se osjeća izdan kada vidi neke iz katoličke elite, laičke ili svećeničke, da se mnogo više brinu kako će ući u dijalog s nekršćanima nego da rade za njegovu obranu i njegovu izražajnost.

Sigurno je da je misijska briga jedna bitna briga Crkve. Ali, sv. Pavao traži od nas da mislimo također na one koji su naša braća po vjeri. Bio bi zločinački račun kada bismo htjeli, izgovarajući se da ćemo pomoći Crkvi da bude više misionarska, zapustiti mnoštvo siromaha koje se njoj povjerilo, izručilo. Ovaj kršćanski narod veliko je bogatstvo Crkve. Sigurno je da Crkva mora uvijek nastojati kako će uzdići duhovni nivo naroda. Ali, Crkva mora također obujmiti čitav narod svojom brigom i svojom požrtvovnošću.

Drama sadašnjeg zapadnog kršćanstva, to jest strane svijeta gdje je živio kršćanski narod, upravo je dekristijanizacija masa. Da ima kriza

među intelektualnom elitom, pa toga je uvijek bilo. Nije pogibelnije za jednu kršćansku zemlju što ima nekoliko intelektualaca bezbožaca nego za jedan bezbožan kraj što ima nekoliko intelektualaca kršćana. Ali, ono što je mnogo teže popraviti, jer je to rezultat duga i strpljiva rada, to je izgraditi jedan narod kršćanskim. Problem je dakle da postavimo pitanje, koji su to uvjeti da jedan narod postane kršćanski. A zato se treba pitati, koji su to uvjeti koji omogućuju da je jedan narod postao kršćanski. Čudno je, stvarno, da su često oni koji najviše govore o evangeliziranju siromaha najveći protivnici uvjetima koji čine pristupačnim Evanđelje siromasima.

* * *

Treba govoriti najprije o jednoj najsigurnijoj konstataciji moderne teologije misija. Pred povlačenjem kršćanstva u starim kolonijalnim zemljama, posebno na Dalekom Istoku, pokazalo se jasno da je to povlačenje bilo povezano uz činjenicu da je kršćanstvo u tim krajevima bilo ostalo vezano uz svoje zapadnjačke forme i da se nije bilo utjelovilo u strukture ideja, umjetnosti, ustanova onih zemalja. Time se kršćanstvo pokazalo kao strano narodnoj predaji. Opstojnost kršćanstva time postade nesigurna. Obraćanje postade teško, jer ono izgleda kao neka izdaja i jer ono stavlja obraćenika, na neki način, izvan narodnog života. Iz toga slijedi jedna konstatacija: vjera može biti uistinu ukorijenjena u jednoj zemlji samo ako se sljubi s civilizacijom zemlje, kada postoji jedno kršćanstvo. Kršćanstvo nije pristupačno mnoštvu jednog naroda kao objava sve dok ono nije ukorijenjeno u onaj narod kao religija.

Tako, suvremena pastoralka potvrđuje legitimnost konstantinskog načina rada. Budući da je od IV stoljeća kršćanstvo prošlo zapadnu civilizaciju, budući da tu bijaše kršćanstvo, zato je bio moguć ogroman kršćanski svijet, kršćanstvo sredovječnog i baroknog Zapada. Dakako, ovaj narod pokazuje mane, koje ima svaki drugi narod. Za mnoge kršćane kršćanstvo je bilo manje jedna osobna obaveza nego jedna socijalna tradicija, manje nadnaravna vjera nego jedna religiozna nužda. Ali je pitanje u ovome: zar nije upravo poželjno da se Evanđelje može proširiti sve do ovih siromaha koji ipak primaju nešto od evanđeoskog spasa?

A to je, eto, problem aktualnog pastoriziranja masa. Iskustvo pokazuje da je stvarno nemoguće da jedan kršćanin koji nije praktičan kršćanin ustraje u jednoj okolini koja ga ne podržava. Koliko ih ima koji idu u crkvu svoga sela, a koji više ne idu kad presele u grad! Možda će se govoriti o sociološkom kršćanstvu. I zar će netko reći da je bolje osloboditi se ovakvih kršćana? To bi bilo posve krivo. Jer kršćanstvo tih kršćana može biti istinsko, ali da ne bude dovoljno osobno, da se može manifestirati, očitovati usprkos okolini. Oni trebaju, da bi bili kršćani, okolinu koja im pomaže. Nema kršćanstva masa bez kršćanske sredine.

Tu je opcija. Jer će neki reći da kršćanstvo ne treba u svojim redovima preveliki broj sljedbenika, da je bolje imati manje kršćana a da budu revni; osim toga je jasno, kažu, da Evanđelje traži toliko od svojih sljedbenika da će uvijek biti samo malen broj onih koji će biti za to sposobni. Kršćanstvo mora prihvatiti da bude sol ili kvasac, i stoga ne smije dozvoliti da nestane u tijestu. Bitno je da kršćanstvo očuva svoj

okus. Crkva je znak uzdignut među narodima. Ona se mora radije brinuti da ostane nepovrijeđena nego da prikuplja nove članove. Uostalom, pitanje spasa jest tajna Božja. Ima različitih načina pripadništva Crkvi. Ono na što je Crkva obvezana to je da ostane vjerna samoj sebi.

Čovjek osjeća ono što je ispravno u tom stavu. I uza sve to taj je stav neprihvatljiv. Dakako, sigurno je da sve ono što Evanđelje traži neće biti nikada posve ostvareno, osim od jedne male elite. Nego, treba li Crkvu svesti na tu elitu? Zar nije bitno da svaki čovjek koji se preda Kristu može njemu pripadati? Zar to ne znači nešto da pod kršćanskom formom čovjek izrazi svoju fundamentalnu religioznu potrebu? Zar nije bitno da Crkva kao ustanova bude posvuda prisutna po propovijedanju i dijeljenju sakramenata, da bi mogli svi doći i tamo crpsti prema mjeri svoje žede? Zar se ne izlaže pogibelji da inače upadne u sektaško kršćanstvo, u religiju intelektualaca?

Dakle, Crkva ima apsolutnu dužnost da bude pristupačna siromasima. I još jednom, ona to ne može nego ako stvori uvjete koji omogućuju kršćanstvo siromasima. To je ono što stvara dužnost za Crkvu: *raditi da dođe do toga da civilizacija omogući masama pristup kršćanskom životu.* Međutim, jasno je da se tome danas protivi mnogo toga. Tehnička civilizacija upravljena je prema tome da apsorbira ljude u materijalnim brigama. Socijalizacija i racionalizacija dopuštaju malo mjesta za osobni život. Neuredno stanje društva donosi tisućama ljudi bijedu koja im ne dozvoljava neki osobni život. Laicizacija društva uzrok je da Bog više nije prisutan u životu obitelji, u životu staleškom ili građanskom. Tako se stvara jedan svijet u kojem sve odvraća ljude od njihova duhovnog poziva.

Vrlo je jasno da se kršćani moraju truditi da transformiraju čitavo društvo, da ono omogući kršćanski život zajednici. Ali je također i to sigurno da je takav preobražaj na svaki način polagan te da ga katkada onemogućuju okolnosti. Dakle, *trebat će početi stvarati parcijalne okoline gdje bi se kršćanski život mogao razvijati.* Ovdje se neizbježno nameće pitanje kršćanskih ustanova u smislu servisa. Oni, po svojoj prirodi, ne spadaju na Crkvu, ali Crkva može biti prinuđena da ih stvara: škole, sindikate, itd... — sve to čini kršćanstvo prisutnim u društvenom životu, ne samo na stupnju osobnog, pojedinačnog svjedočanstva nego na visini kolektivne ustanove.

Ova je tačka posebno važna u jednom pluralističkom društvu ili kada se radi o jednoj vjerskoj manjini. Stvarno, sloboda vjere, koja se mora smatrati kao temeljno čovječje pravo, ne samo za pojedince nego i za zajednice, sadržava u sebi ne samo pravo javnog ispovijedanja vjere nego i pravo da čovjek ima ljudski prostor koji mu omogućuje urediti život prema zahtjevima njegove religije. Jedino se tako može održati narodna tradicija. Stoga, jedna religija ima pravo u vidu obiteljskom, odgojnom, kulturnom, socijalnom stvarati ustanove koje ona treba da osigura svoj opstanak i svoj razvoj. Ta se nauka nalazi izložena u koncilskoj shemi o ekumenizmu.

* * *

To nas dovodi do posljednjeg pitanja, pitanja odnosa Crkve i državnih vlasti. To se pitanje često iskrivljuje, jer se ono promatra prema

prilikama iz prošlosti kada je Crkva uživala privilegije sa strane nekih država i kada se ona nalazila ujedno vezana uz određene političke ili socijalne strukture. U doba kada su vremenske strukture poremećene, ti sociološki ostaci često su smetnja koja priječi Crkvu u vršenju njezina poslanja. To je razlog zašto neki kršćani propovijedaju radikalnu rastavu građanskog društva i crkvenih ustanova i odbacuju kao sakralna društva ono što zavisi od udruženja između njih.

Ako je pak taj odnos legitiman, on nije stoga manje kriv i pogibeljan. On ne priznaje najprije temeljnu činjenicu da je religija dio općeg vremenskog (zemaljskog) dobra. Religija se ne odnosi samo na prekogrobni život. Ona je sastavni elemenat ovog života. Kao što je dimenzija religije bitni dio čovječje naravi, tako isto religija treba da bude priznata od strane građanskog društva kao sastavni elemenat općeg dobra, za što je ona (građ. vlast) odgovorna i nad tim mora ona bdjeti . . . Dakle, potpuna religiozna sloboda mora biti priznata sa strane država na pozitivan način. To izvire iz prirodnog prava. Državni ateizam koji guši religiozni život, laicizam koji ignorira religiju u suprotnosti su s naravnim pravom.

K tomu, sigurno je da je priznanje vjerskih zajednica kao javnih stvarnosti sa strane država apsolutni uvjet njihova života ukoliko su zajednice siromaha, ukoliko je religiozan narod u socijaliziranom društvu, kao što će biti, sve više i više, naše društvo. U kapitalističkom su društvu Crkve mogle naći svoje materijalne uvjete opstanka sa strane privatne pomoći. Ali, u tome bijaše neprilika najprije što bi to vezalo Crkvu uz novčane snage, a to je jednako teško kao što je teško biti vezan uz državne vlasti, i, zatim, to je navodilo Crkvu da se regrutira u prvom redu iz redova socijalne elite te da se udalji od siromaha. S druge strane, u jednom socijaliziranom društvu privatnih fondova bit će sve manje i manje i ustanove će moći opstojati u toj mjeri u kojoj budu priznate i podržavane sa strane države. Čudno je da su često isti kršćani koji propovijedaju socijalizam i laicizam. Jer su ta dva pojma protuslova.

Međutim, treba ovdje precizirati jednu važnu tačku. Ono što kršćanstvo traži, posebno u tekstu o vjerskoj slobodi, to nije njegovo priznanje sa strane vlasti ukoliko je ono kršćanstvo, nego to je priznanje vjerskih ustanova općenito, priznanje religiozne stvarnosti kao društvenog podatka. Faktično, građanska vlast kao takva nije kompetentna odlučivati o istinitosti jedne religije. Ali, ono što je ona dužna po naravnom pravu to je da prizna realnost religije, i to u konkretnom obliku pod kojim se dotična religija predstavlja u jednoj zemlji i u jednom određenom vremenu.

Očito, ovo modifikira poziciju Crkve u jednoj važnoj tački i stvara jedan problem koji je posve različit od onoga konstantinske civilizacije. Karakter konstantinske civilizacije bio je ovaj: priznanje katoličke, kršćanske religije sa strane države, nasuprot drugim religijama, poganskoj ili židovskoj. Tu se radilo ne o jednoj sakralnoj državi, nego o konfesionalnoj. Crkva je uživala privilegije kojih su druge religije bile lišene. Treba priznati da je u ono doba ta situacija bila uostalom opća. Država se nije mogla rastaviti od jedne određene religije.

Eto, to je pojam konfesionalne države koji Crkva odbacuje u koncilskoj shemi o vjerskoj slobodi. Postavljeno je svečano načelo: *imaju pravo*

sljediti svoju savjest u stvarima religije ne samo pojedinci, dapače i tada kada je ta savjest pogrešna, nego oni imaju pravo organizirati se u zajednice i tražiti sve ono što je potrebno za njihovu opstojnost i njihov razvitak. Stvarno, vjerska sloboda nema smisla nego gdje je ona konkretna, to znači, ako su osigurani materijalni uvjeti opstojnosti. A u jednom socijaliziranom svijetu može ih osigurati jedino država.

Vidi se kakvu promjenu ovo uključuje. Daleko od toga da Crkva traži jedan privilegirani status u odnosu prema drugim religijama; naprotiv, Crkva traži da svim religijama bude priznato pravo na uvjete nužne za njihovu opstojnost. Time Crkva hoće da se odreče određenih privilegija što ih je uživala. Ali zato Crkva postavlja temeljno načelo ne samo osobnog prava nego i socijalnog s obzirom na religioznu činjenicu kao dio stvarnosti čiju opstojnost mora garantirati građanska vlast. Radi se o naravnom pravu. Ono što se ovdje traži jest sakralna dimenzija svake civilizacije da bi bila uistinu ljudska, a ne traži se pravo Crkve kao jedine božanske ustanove.

Ipak, ostaje jedan konkretni problem, naime slučaj gdje je jedna religija u apsolutnoj većini. Jasno je da je u tom slučaju sâm izraz narodne volje da javne ustanove budu obilježene tom religijom. Takav je slučaj, na primjer, u nekim arapskim zemljama s obzirom na islam, u skandinavskim s obzirom na protestantizam, u Španjolskoj ili u Kolumbiji s obzirom na katolicizam. Ali, stoji da čak i u tom slučaju prava religioznih manjina moraju biti zaštićena pod svaku cijenu i da im moraju biti garantirane mogućnosti opstanka.

* * *

Pitanje odnosa između kršćanstva i civilizacije postalo je nejasno redovito kod onih koji su to pitanje prikazivali s vida povijesnih situacija. Isticati njihov odnos izgleda kao htjeti zadržati kršćanstvo povezano sa strukturama jednog prošlog svijeta. Tražiti njihovu rastavu to je onda izraz volje koja hoće da se suoče nove situacije. Sigurno stoji da se odnos kršćanstvo — civilizacija uvijek sastoji iz ovih raskida i ovih inkarnacija. Ako se govori da se kršćanstvo rasterećuje određenog sociološkog tereta u ovom smislu, time je izražena jedna ispravna misao.

Ali je druga stvar prenijeti ove povijesne poglede na teoretsko područje. Primiti ovu rastavu kao jedno ispravno shvaćanje, suprotstaviti jednu svjetovnu civilizaciju jednoj sakralnoj civilizaciji, smatrati da se Crkva i država moraju kretati kao dva svijeta, taj je pogled irealan i pogibeljan. Pogibeljan je za vjeru, jer ona ne može biti vjera siromaha osim u civilizaciji koja čini da je vjera pristupačna siromasima, a ne čini od vjere privilegij jedne duhovne elite. Ona je pogibeljna za državu, budući da se ova organizira na manjkav i nehuman način. Ovo je problem, koji treba postaviti na dnevni red.*

Jean Daniélou

Preveo s francuskoga
o. Božidar Šantić D I.

* Ovaj članak, veoma potreban i trijezan, o. Daniélou napisao je specijalno za »Crkvu u svijetu«. O. Daniélouu i ovdje na tome srdačno zahvaljujemo.